

GANDEETAN IRTETZEN DA

BIZKAIKO ETA GUIPUZKOAKO EUSKERAZ EGUINA

DOMEKETAN URTETEN DAU

1903-ko Agorrilla-ren  
16<sup>n</sup>Euskalerrian, iru peseta urtean.—Erdalerrian, sei peseta urtean.  
Guei Bakocha, Chakur chiki bat.1903-ko Agorrilla-ren  
16<sup>n</sup>

IBAIZABAL-en Echea: Bilbon—Dendari Kalean (Calle de la Tendería) 19—Jaun José Astuy-renean.  
Eskutitz edo karta guztiak zuzendu beitez artezkariaren echera: Tívoli, letra B, 2.º derecha.

## ¿ZEGAITIK?

Erbestekoa, gueiagoko barik eta erbestekoa dalako bakarrik, inok ez-tau charto artu bear; bada ezin izan daike guizon guztiak bizi izatea jaio garean tokietan, bizimoduaren billa joan bear izaten dogu erbestera sarritan goseak illgo ezpagaitu. Orre-gaitik, gure lurrera kanpotar asko datorkigun leguez, euskaldun asko dago zabalduta oguia irabazten erbestean. Elitzakigu atseguin izango gure anai orrek charto beguiratuak izatea, euskaldunak direalako bakarrik. Ori eguia da.

Baiña asiko balitzaz bizi direan errietan, bertako jenteari chakurre-nak esaten eta eguiten, eta aterako balebez andik aurrean arrika artuta, ezkintzakez bapere ikaratuko, ta deskeilla gugana baletorkez esango gueuskioe: Ondo eguin deusue, etzagokizue besterik eta. ¿Zer ba? ¿Atseguin izango litzakizue zeuen errian erbestekoak eguitera baletoz zuek an eguin dozuena?

Zorionez euskaldunak eztau eguiten olangorik inun bere; doian lekura doiala, laster bertakotuten da, ta bere aberriko edo patria-ko gauzak maite maiterik biotzean dabezala, eztau erakusten urruipenik edo desprecio-rik bizi dan erriko jente ta gauzakana; ta orregaitik dabe maite alde guztietan.

¿Alan eguiten dabe emen maketoak?... Eta aurrera joan baiño len esan daiguzan berba batzuk, izen onen ganean. Itandu eiozue edozein euskalduni:—¿Zer ehangura dau berba orrek euskeraz? Danak gueratuko jatzuez zer erantzun eztakiela, izan leike Euskalerriko baztarren baten esakizun edo *signifikaziñoen* bat eukitea, baiña gueienok eztakigu. Gueienontzat eztauko beste esakizunik, Españako gaztelar berbetadunak adierazoteko baiño, nai direala Burgoakoak, nai Huesekoak, nai Toledo-koak; izen bat, gaztelako orderea dauken guztiak arrapatzen dabezana, Naparroa Araba ta Bizkaikoak izan ezik. Beraz, beste esakizun charrik euki ezik berbeak, ezta iraiña edo *ofensia*, ta eztago zegaitik asarratu beragaz, lengo astean Durangotik eskutitza bialdu euskuna asarratu zan leguez.

Orañ itandu daigun barrero: ¿Euskaldunak erbestean eguiten dabeena eguiten al dabe emen maketoak? Banaka banaka bat alde batera kendu ezkerro, beste guztiak urrik emon bere ez.

Euskereari gorroto andia deitsee; besterik-ezean iruntziten dabe. Euren ondoan inok euskeraz badiardu, irakiten egoten dira, ta indarra badira, chachurkeriren bat Euskereagaitik esan barik nekez aldentuko dira.

Bertako semeari goitik beguiratuten deitsee, uste izanik eurak baiño askozaz guichiago dala; gaztelako erdera ondo berba eguiten eztabelako, basati edo *salvaje*-tzat dauke; ta uste dabee, ta alan esaten dabee, emen ezer badakigu, emen basatien antzera bizi ezpagara, eurak ona etorteari zor deusagula.

Emengo baserritarra dala esaten dabe animalien artean guizonen antzik andiena daukana. (Au ezta neuk asmaua, au neuk irakurri dot Bilbon maketoak maite edo *estiman* dauken albistari baten; eta Areatzako musikia entzuten nengoala, ikusi nebazan barre santzoka ta pozarren maketo asko, orisse irakurten. Inori *maketoe* deitutea baiño iraiñ andiagoe da ori).

Emengo dantza, kanta ta ekandu garbiai barre ta burla eguiten deitsee, erea daukeen guztian.

Emengo Legue-Zar edo Foruen kontrarioak dira; ta badakizue danok zelan batu zirean San Inazio gaubean Bilboko Areatzan musikiak *Guernikako Arbola* jotera joianean chistu eguin ta al baeben galazoteko euskaldunai, inoren kalte barik, eguiten egozan jaialdia.

¿Orretara eztira biotzak irabazten! ¿Onango gauzak egunero ikusi ta arrituteko da urtetea guero euskaldunen artean gorrotoaren chinpartak? Euskaldunak eztira zeruko aingueruak, guizonak dira; ta jakiña da guizonaren biotzean, gorrotoak gorrotoa sortuten dabela.

Badakie, bada, maketo ta maketozaleak zegaitik charto ikusiak direan euskaldun askogandik. Izan beitez beste modu batera ta ezta izango olangorik.

IBAIZABAL-ek eztau gaur besterik eguin jazoera onen sustarrak agurrian ipiñi baiño. Bere aldetik, eztauko maketoe gorrotorik; deskeilla gueiagoe dauko euskaldun charrakai-

tik, bada gueuk ondo maite baguen-duz gueure Euskerea ta gueure gauzak, ezkendukez galduko, munduan direan belarrimotz guztiak baletor-kiguz bere.

BLOA.

## EUSKALDUN ERDALZALEA

Mailoncha (1)

Etzegoon astoa lokatzatan; ez orisse; «soñeko zuri ederra, gorbete gorria, kortze berria, eta abaniko, Londrestik ekarria, eta eraztun, nik ondo ezagutzen dedan batek erregalatua. ¿Nork esango luke, ni Mailoncha Goizetakoa naizenik? Neronek ere ia ezagutu ezin det nere burua, ispilluan ikusitara ta... Datozela Mari Michelet, Jozepontzi, (2) Ipurtandi ta *konpañia*, neri tachak ateratzera: laster enbidiaz ler eguingo lukete; eta batez ere balekite, laster jakingo dutena; baiña ez; Plontina (3) bakarrik jakingo ditu nere berriak: urasse bakarrik da nere lagun *konpianzakoa*, eta *serketoeak* ondo gordetzen daukana.»

¡A Mailoncha gaissoa!

Eztakizu nunbait oraindik, Plontina korreoa danik, eta korreoa ere oso merkea; zuk Plontinari esaten diozuna, badakite ordu laurden garrengo Ipurtandi ta *konpañiak*.

Mailonchak zionez, enbidiaz erretzen zeuden *konpañiako* guziak, eta Praille guizajoari ere belarriak berotzen zizkieten, eta ura *pordeas* zan.

Berberak aditu zion, Prailleari sermoian, gaurko eguneko gazteak etzeukatela beste gauza rik, lujoa ta arrotasuna baizik: baiña *¡utzi utzi!* arrotzen dana *«millatua izango da»*,—esaten zuan Prailleak.

—¿Umillatua?—esaten zuan bere barruan Mailonchak—Urte bete barru, *Siñora* eguiñik ikusiko nazute... *¡trágala... trágala...!*

II

—Plontina.

—¿Zer? Mari.

—¿Eguiak ote dira Mailonchak bnatu dituan berriak?

—Zerbaitere izan beardu.

—¿Zergatik ba?

(1) Maria Lorenza.

(2) Josefa Florencia.

(3) Florentinak.

—Neronek ikusi diot tarjeta edor bat, «*Pedro Sanchez Konejo*» dioana, baiña ere eraztun bat, «*fidelidad*» iskribaturrik daukana, eta gañera mozatako liburu edor bat «*errekuerdo*» rekin, eta berak ere erregalatu omen dio Don Pedrori eraztun bat. Sei illabete barru izango omen da *Siñora Konejo*. *¡Biba la trágala!*

—¿Baiña nundik nora ezagüera eta kontu oiek?

—Juan dan udan baiñu-eehian izan da mirabe ta...

—Demontretan ezta lo egon, lotia badare.

Triperrea bazebillen Ipurtandiren *konpañian*. Jakiñ zituzten *Konejoren* berriak, eta oso onak ziran. Zan jaun aberats, on, guziak maite zutena, eta Madrillen Alkate ere inoiz izan oi zana.

Triperrea gueituaz zijoan; berro-gueigarren gradura urreratu zan.

III

Eskutitz bat artu zuan Mailonchak, eta esaten zioten, nai bazuan juan serbitzera Madrillera, soldata ona emango ziotela—*Pedro Sanchez del Konejo*—bera zan; *kalle despreciado* (1) *lunero 5. prentzipal*.

Bera zan; tarjetaren jabea. «Orañ mirabe eta guero *Siñora*» esan zuan Mailonchak; «*bamos, bamos; así, adelantemente*».

IV

Madrillera eltzean, ezagutu zuan etzala nagusia berak uste zuana, eta estutu zan, baiña baita lasaitu ere laster, jakitean, Sebillan zeukala seme bat, bere izenekoa, eta pazkoetan echerako zala. Urasse zan bere senargaia.

Eldu zan Paskoa bespera, eta orduan zetorren semea. Echeko andreak agundu zion Mailonchari, deitzeko chimini-garbitzalleari, esanaz, zein kaletan eta zein numerotan bizi zan, eta izena zuala Pedro.

—Tan... tan... tan...

—¿Quien?

—¿En la casa está... pues... é... la... Dron Pedro?

—¿Ladrón mi marido?—¿qué está usted diciendo, mujer!

—No *Siñora*. Es... es Don Pedro Chimini-limpiador, arraskando, así ke tiene opizio.

(1) Calle de Preciados.

—¿Para donde es?  
—¿Tienes aki tarjeta y miruste.  
—¡A! sí; es el Sr. amo; digaselo que irá a las once en punto.  
—Bueno: a las once punto; agur pues agora; tengo ke ir presakando: porke viene Siñorito ke está en Se-boilla. (1)  
—Vaya pues con Dios.

## V

Eztaikit nola joango ziran Mailoncharen goiz artako koinfamentuak. Aren burua sukaldean baño gueiago zegoan laster eldu bear zuan Siñoritoagan, eta... ¡ara...! ¡bai...! pausoak eskalletan; boza aditzen zuan; jo zuan chiliña, eta joan zan egan Mailoncha, atea idikitzen. Iluncho zegoan eskallara-buruan, eta atia idiki orduko-jola Maria! ¿estás aquí?—esan eta eskua luzatu zion. Si siñorito—erantzun, eta eguiñ zion tirakadarekin, sartu zuan barrura Siñorito ori, baña arguitaratzean jzer ikusi zuan! «¡O Jaungoiko maitea eta zeruko santu guziak! Lagun zadazute—esan zuan—bada guzion bear naiz».—¡Urase bai, urase, biotza apurtzeko ainbateko desengaño! ¡Guizon, kelarra baño beltzago, eta gaizki jantzitako zikiñ bat, Siñoritoaren lekuan; eta bera zan; anche zeraman beatz batean, berak emantako eratzuna. Ezkongaitzat zeukena, ezkondua; aberats us-tekoa, pobre; kabaleroaren ordeiz Chiminigarbitzallea; Don Pedro Sanchez Konejo uste, eta ladrón Pedro izan...!!!

Illabete osoan etzan etorri bere onera Mailoncha.

Ipurtandiren konpañiak, berri auek jakitean izan zuan *mejoria* andi bat, asi ziran beren barruak lasaitzen, eta baitare triperrea sendatzen.

Jirilipikuaren (2) askantza ere nai izan zuten jakin, eta bai jakin ere.

Chimini-garbitzallea gaisotu zanean, bañuak artzera etorri bear izan zuan Euskalerriko bañueche batera, eta Don Pedro Sanchez Konejok eman zion, limosnaz, bear zuan dirua; baita ere meza entzuteko liburu bat, esanaz, Euskalerrian etzedilla mezarik entzun gabe guelditu.

Liburu artan zeuden bi tarjeta, Don Pedro Sanchez Konejorenak.

Esan zion gañera Jaun onek, jo zezala beguiz mirabetzako, neskach euskaldun on bat. Gañerakoa irakurleak erraz aterako du.

Baña Mailoncharen burutik etzan beñere kendu izan gauza bat; Prailleak ere etzuala kulpa guchi. Prailleak temosochoak ere badirala, eta berenarekin iritetzen zaleak, eta berari ere orrisse guertatzen zitzaioala. Esan zuan Prailleak, arrotzen zana umillatua izango zala, eta bai guertatu ere, beñepeñ oraingo kasoan.

Kuletrek esan zuan, euskalerriko neskach guziak, dotriñaren urrengo ikasi bear luketen gauza, zala, guertaera au, zergatik oraindik ere azal-

tzen diran Euskalerriko *ladron-pe-droak*, eta daudelako ere emen Mailonchak.

P. M.

1903 ko Abuztuaren 10 ean.

## “PISSURA”

Paris-eko albistari batek diñoenez onen izeneko ostatu edo jateche bat eidago, guztiz ikusgarria, bertan jaten dana pagateko moduan beintzat.

Orain artean guztiok guekian ostatu edo jatecheten jaten zala, edo *lista-ra* edo mai biribilean... edo lauehorrekoan, jan bear ebanak alan gura izan ezker; baña echan inñori bururatu, orretariko leku baten jan litzakela... pisura.

Jateche onetan bezero bat sartzen danean, ugazaba edo nagusiak pissatu eguiten dau zeatz eta arduraz, eta daukazan kiloak eskribiduten dira paper batean. Au eguinda, beste barik, bezeroa jarten da maian da ekiten deutso jateari berak gura daben artean; da jaguiten danean, barriro pissatuten dabe arduraz, eta guilborra utsik eukanetik irabazi daben pisutik eguiten da kontua.

Pagateko modu barri onek erakarrizituan, «Pissura» izena daben jatechera, bezeroak erlea leguez, ugazabaren poz aundiaz, zeñek, meatoki edo *mina* bat aguertu ebalakoan, patentea eskatzeko gogoa erabillen.

Orraitiño, ostatariari ezeutseen kontuak ondo urtetzen, bada bere kontuguintzako liburuak esaten eutsen, zeinbat bezero gueiago ta galdute gueiago eukela.

Asi zan ondo beguiratuten, da oartu eban, bezero askok pisuan guichi irabazten ebela, batzuk bapez, da beste batzuk ostera jo miraria! len baiño pissu guichiago eukiten ebela, ta beraz, azkenengo onei, berak dirua emon bear jatekoaren ganera.

Ta kontuan euki eztagoala an baskarguelachorik.

Azteturik zegaitik izan leikean guertaera miragarri ori, jakin zan bezero askok arriak sakelean da sartzen zireala, ta guero maipetan polito-polito isten ebezela arriok.

Ostatariak au jakin ebanean amurratu zan osoro, ta osabideak artzen asi danean, urritu da jentea, ta bere oguibidean karrak eguiteko zorian eidago guizajoa.

Baña ausse da onena; Paris-eko albistari orrek diño ostatu ori dagoala ¿nun? ¿Erribatu edo *Estados Unidos*-en? Ez. ¿Inglaterra? Ezta. ¿Chinan bearbada? Guichiago. ¿Nun bada?... ¡Bartzelonan!

Eta uri onetako albistariak diño eurak eztaukeela ostatu edo jateche onen barririk... ¡aurrera mutillak! guzur bat gora-bera, garean baiño arloteagoak ezkara izango ta... ¡aurrera!

## IZKETA BAT

Lengo igandean, larogei urtetan bueltaturiko agure zar makurturik duana zerbait bere bizkarra, pozez choraturik zegoan IBAIZABAL-en irakurten niozkan gauzakin.

—Euskerazko gazeta orrek ¿zenbat balio du?—galdetu ziran.

—Asko ez, chakur chiki bat.

—Gure chakur chikia bi peseta pagatua da, ta paper ori ainbeste pagatu ezker garestieho da.

—Ezta orrenbeste; bost zentimo.

—Erreñosa aldean *trozuan* ibilli nintzanean, ikasi nuan *zentu* edo *zientu* eun dala, ta bost bider eun gora dijoa.

—Obeto adierazoko dizut; sei maraiko bat, au da chakur chikia, Priñen denboran eguindako chakur irudiko diruak diralako.

—Sei maraigatik ezin liteke egon artu gabe; onen eguilleak eztute prak berri asko eguingo onekin.

—Ala ere pozik legoke bere gogo ona beteko balu, zeña dan euskaldun guztiak euskera maitatzea, euskeraz itz eguita, ta euskaldunen anchinako oitura, Fuero ta libertade benetakua irizt....

—Iritzeta; bai neu ere, illteko ere pozik negoke ori irizita ikustearren; baña gure gaitakeriak jarri gaituzte Juduak Babiloniatarren mendean bezela. Zuk ¿beti artzen dezu?

—Asi zan ezkerotik

IBAIZABAL saltzen

Asterik artu gabe

Etzaizkit pasatzen;

Gauza polit ugari

Onak du ekartzen

Jarraitzea uste det

Aurrera ere artzen.

—Urterako konpondu ezkeror ¿zenbat pagatu bear da?

—Iru makur.

—Guergorissu, ez burlarik eguin guizon zarrari; zu ere nere adinera irizten bazera, ainbeste urteren pisuakin makurtuko zera.

—Guizon zarrari burla eguita

Etzait gustatu beñere

Baizikan baldin eguin al badet

Eguingo diot mesede;

Gauza andirik ezin nezake

Ori bakizu zeuk ere,

Zuri aleguiñ dana eiteko

Emen naukazu gaur ere.

—Nere biziko egun danetan

Burukatu det nik lurra,

Arturik laia, burdin-ara ta,

Goldea edo achurra;

Ni baiño gueiño lurra izanik

Okertu zaizkit ezurra,

Berai beguira ibiltzen naiz

Jarrik buru makurra.

—Makurra deitzen diote pesetari,

ta ez chartzat artu, bada iru makur,

iru peseta da.

—Orain bazekiat; makurra deitzen

zaio, peseta irabazteko asko makur-

tzen guertalako, ta aberatzak ere pre-

mia andirik ez iduki arren dirura

makurtuak daudelako. ¿Baderiz-

kiozu?

—Eztet beñere ortarako bururik

nekatu. IBAIZABAL galdetuko diogu

¿zer derizkiozu?

—Baita esaiozu nere botua bertso-

lari bietatik gazteantzat dala, ark

merezi duala saria.

—Zeu zarra izanik ¿gazteari botua?

—Guizon zar euskaldunak

¿Erderaz erezi?

Ark deserrituzia

Ongui dik merezi,

Erderazko kantetan

Nai badu ikasi

Euretaiko errira

Bialdu igasi.

—Orren biotz gogorra ere eztegu

bear; gurekin ere ala eguin balue,

guk ere an bearko guenduan egon

aspaldi, bada Bergarako izkuntza au

ere erderazkoakin asko nasten da, ta

gueuk eztakigula ta dakigula euske-

raz ezin ezanik erderakiñ baliatzen guera.

—Dana dala, nere botua gaztearen alde.

—Ni ere zurekin noa.

IBAIZABAL: Artolazabal zarran botua ta nerea eman gazteari.

GREGORIO SASIETA.

Bergaran.

## BOTOAK

Bertsolariak dira  
Zarra ta gaztea,  
Euskerazko izkuntzan  
Dala neurketea;  
Gazteak garbiago  
Eñ du izketea,  
Zarrak barriz maketo  
Naste borratea,  
Tipula ta piperra  
Esne ta pestea,  
Obe luke issilik  
Echera joatea  
Ta nere botoa  
Ta al dedan guzia  
Nai nuke gazteari  
Saria ematea.

PRAISKU ARRIOLA.

Babarruna ta aza  
Urdaikiñ naste  
Lapikoan ederki  
Egosten dituzte;  
Euskal bertsolariak  
Erderakiñ naste,  
Ama euskara orla  
Samintzen dezute.  
Gazteak kantatu du  
Euskara garbia  
Adimentua ere  
Dizu eñt arguia,  
Esatera nua  
Nere iritzia  
Berari eman bear  
Jaunak saria.

JENARO ELIZONDO.

Beraz lau boto badaukaz Gazteak, bi onekaz batu ezkeror Artolazabal da Sasietaarenak. Aste onetan eztaukagu lekurik, baña urrengoan ipiñiko dogu zer guertatu dan *eskrutinioan*. Gauza gogoangarriak dira.

BOLDRO.

## FESTA EDER BAT AZPEITIN

Lengo astean eldu zaigun Guipuzkoako uri polit onatik ederki izkribatua zegoan eskutitz bat, an San Inazioetan eguin ziran festak azalduaz... baña ostiral goizean artu guenuen eta ezin izan zan jarri. Jaun prestu oni, bai eta IBAIZABAL-erako zerbait bialdu nai dutenai esaten diegu, egüen edo ostegun egu-erdirako eduki bear ditugula emen izkribuak, asteko gueian jarriko badira.

Berandu dala esango dezute San Inazio egunetako gauzak jartzeko; baña ziur gaude pozik irakurriko dezutela aipatutako eskutitzetik ateratzen degun zati auraz:

«Baña beste jostaketa guzien gañetik eta oroigarria izan da eskol-pesta. Naiago nuke zeu emen egon baziña adi-azitzeko obetago irakurleari, baña zerbait esango det al detan ondona ta onenbestez agur.

Arratzaldeko irurretan, besperak amaitu ondoren, zazpireun da guciago ume, illeran lau-lauako pillatan, eta soñu-jotzalle taldea beren atzetik zutela, ta erriko nagusiak apaiz jaunakin batera atzeragotik, danak abia ziran musika joez eta neskatilla ta mutill koskor guziak bakoitzak eskuan zeukan banderacho polita gora

(1) Sevilla.

(2) Geroglifiko-aren.

jasota, erri-eche aurreko enparantzara. Arutz bilduta ondoren asi zan pesta eder au.

Lenengo, zazpireun da gueiago ume oiek kantau zuten, une berian musikalariak jotzen zutela, alako erezi polit bat euskeraz, malkuak atera arazitzen zituana pozarren. Guero jaiki zan itz eguitera gure erriko buru edo alkate janna, eta onek itz batzuek leun leun (jail euskeraz izan balira!) esan da jaiki zan bigarren, probintzi onetako diputatu Pabia jaunna. Au erdelduna izango da jatorriz, ta ez dago berari zer esan erderaz itz eguin zutelako, bai eskerrak eman euskararen alde itz eguin zutelako. Egoki itz eguin zuala ez dago esan bearrik, emen nola Bizkaian ezaguna da ta.

Baña etzan dana Cervantes-en izkuntzan esan bear egun onetan da, ala apajzeuskalzale batek eguin zuan itzaldi bat Tubal-en izkuntzan; baita ere mutiko gazte batek, eskolan baikoitzari bere irabazitako saria eman ondoren, euskera ederrean eman zizkan eskerrak bere eta bere lagunchoen izenean erriko jaunari ta beren irakaslariari berakatik artzen zuten arduragatik, aguintzen zubela era berean berak ere arduratsua goak izango zitala aurrerantzean irakatsitakoa ikasten.

Esan didate mutiko onen itzaldi au eskutiztu dubala Jose Igartza jaunak. Deabora baten San-Juanen izenez pelotari bizkorra bezela ezagutzen zan au; aurrerontzean euskal abillatza ezagutuko da, egun orretan ikusi danez. Bera izan da ere pesta eder au, ez neke guchirekin, zuzendu duana, ta biotzetik ematen dizkiot eskerrak erri guztiazen izenean, baita ere jo chaloak ugari. Jaungoikoak be-deinka zaizala, guizonak.

Guzia amaitu ondoren jan zuten ume guztiak platerkada bana esnez egositako arroz gozatua, ta urrengo urtean ere berriro pesta au ikusteko

gogo aundi batekin gueratu guñan. Jaungoikoak ala nai dezala.

TENTE

## ERRENTERTIK

Egun gogoangarria gure erri maittearentzat aurtengo San Inazio eguna, bada egun orretan Don Pedro Biteri izena duen euskal seme argui-dotarrak doañeztu edo erregalatu zigun millaka oguerleko kostatako eskola ederra.

Meza nagusia butaku ondoren etorri ziran Frantzia aldetik koche batean Biteri jaunna, eskola-eehea zuzendatu duen eehaguille edo *argui-lecto-a*, ta emengo bi errejidore; ziziriko ots, musika ta jendearen oju tar-tean joan zan kochea erriko echera.

An zeuden zai erri-guizonak, diputaduak eta beste jaun batzuek, eta elkar agurtu zutenean joan ziran eskoletara erri guztia atzetik zutela, eta an eguin zan ezkitura doaria zenean aitortzen duen Biteri jaunak Errenteriko erriari doañeztan dizkala eskolak. Orfeo eta erriko jendeak kantatu zuten dokanta polik bat Biteri jaunari donkitua; izkira moldatu du Errenteriko seme Juan Inazio Urangak eta musika Onate jaunak.

Guero, jateketa edo *banquete*-aren ondoren, bildu ziran denak Bide-Erreal kalean, eta erriko goarpelari edo sekretarioak irakurri zuen Aiumentuan erabakitza bat, zenean aguertzen zan, egun artatik aurrera izena trukutzen zaiola kaleari. Au esatearekin bat, kaleko lenengo echeak zeukan letreroestaldia aguertu zuen alkate jaunak zinta batetik tira ta azalduzik izen berria: «Biteri kalea».

Berriz joan zan jendea eskoletara, esseri zan sala aundi batean eta Diputazioko dianagusi edo presidente

Don Jose Machinbarrenak eguin zuen itzaldi bat eskerrak emanez Biteri jaunari, gure probintziko erri askotan eguiten ari dan mesedeakatik jasoz eskola ederrak, eta era berean emanaz Errenteriko erriari pozerazkida edo *enhorabuena*, itzaldi ondoren idikiko zan fabriketako azalde edo esposizio ederragatik.

Guero jendearen naia betetzeagatik itz eguin zuen Don Frantzisko Gazkue jaunak, eta damu det merezi baño errenglera guchiagotan kontu labor-labor bat eman bear badet.

Zion oraindik uste zuela Biteri jaunaren bideari jarraituko ziotela aberatz askok, ereguiaz an ta emen, eskola, gaisotegui ta beste orrelako batzuek, ipini az kajak zeñetatik lagunduko zitzaizten zartzaroon beren bizi guztian lanean igaro zuten jende beartsuari, gaztatuaz, itz batean, on eguiñaz munduari gaur alperrikako eta ez bearreko gauza askotan gaztatzen zituzten diru pillak.

Goratu zuen Erria fabrika azalde ederra eguin zuelako, eta arrazoi aundiakin zion oso gaitza izango zala billatzen beste erri bat Errenteria añakoa, bai Españian eta bai Españitik kanpuan emengo fabrika ez berdiñak ipini zituzten gauzak azaldu lezatekenak.

(Onera datorren guzia ez bedi itzuli ikusi gabe esposizua; etzaio damutuko ikusia).

Goitalehatu zuen gure Euskal-Erria, esanaz beste alderdietan arkitu zituela mendi, baso, ibai eta baserriak, bañan ez emen bezelakoak.

Artaratu edo enkargatu zuen ez galtzen uzteko emengo kanta gososo ezitsiak, eta aiañ guchi trukatu doakabez gaur tarteka entzuten diran kantakin, ez Euskalerrikoak, boz edari-bizidun (aguardentosa) kantatzen dituzten oiek emengo kalletan, bada askotan, emen lengo denboretan inoiz entzun ez diran bezelako naskagarriak badira, bestee-

tan oien ondoren datoz aserreak eta burrukak; eta azkenik nola edo ala desterratzeko saiatu bear dala labana, zeñak ekartzen dituen orrenbeste eriotz eta negar.

Gorde bear dira anchiñako jostaketak, nola dan pelota, bañan jokua deitzen zaion legan edo *lepra* ori gabe, garbi-garbi.

Errietan jarri bear dira orfeoia eta musikak, eta gorde bear dira emengo dantza zarrak, ez oraiñ ikusten diran bezelakuak, emakume-guizasemeak elkarri eldu ta jira ta jira ziba diruditela ibiltzen diran oiek.

Gorde eta zabaldu bear da aleguiñ guztiaz gure izkuntz maitagarria, eta lagundu euskaldun izkribatzaileari, eguiñaz al dan guzian, urtero Diputazioak eguiten dituen Euskal-festa oien antzekoak.

Anaitasun aundian bizi bear degu euskaldun guziak, modu orretan pakea ta lanan merioz, bizi eta aunditu dediñ, alako Zuiza, Holanda eta Belgika deritzan erri chikiak bai bañan pakea ta lanan bitartez aiañ aundiak azaltzen diraden antzekoak izan gaitzen.

Beste gauza asko esan zituen ederrak, baña nola oso luzea bailitzaken guertatu bukatuko det esanaz Gazkuek esan zuen gauza batekin, eta da, Jaungoikoari nai dakiola urrutian entzun diran ekaitz orru illun eta tristeak pasa ditezela Euskal-Erri gañetik eta aienatu ditezala itsasoan emengo jende languillea kutsatu gabe, zeñari len esan dan bezela komeni zaio bakar-bakarrik pakea ta lana.

Chalo asko entzun zituen Gazkue jaunak. Guero esan zituzten itz batzuek Pikabea diputadu jaunak eta Machinbarrenak, eta joan ziran denak fabriketako esposizioa ikustera.

Eztet bukatuko karta au Errenteriko semea naizen partetik Biteri jaunari biotz biotzetik eskerrak eman gabe, eta benetan opatzen diot urte

— 40 —

rrak ikusteko azmuan eta uste ez detala aguertu da nere aurrean tontor batian baserritar kankallu bat; bi eskuak zabaldua (*zabaltzen ditu*), toliadore bat balitz bezela zihuka, nik far eguiten nion choroen bat zalako, bañan arrek orduan eta gueio besuak dantzatzen zituan, eta alakorik batian atzera beguiratu detanian ikusi det zekor gaizto bat adar zorrotzakin neregana datorrela, ziñatutzeko denborarik gabe asi naiz korrika igasi ia ordu erdi batian atzera beguiratu gabe, alakorik batian beguiratu det atzera eta... etzan ezeren arrastorik, len uste nuen gañean nubela aren anka otzak *tran tran* inguruan eguiten zutela jeta utza! irudipenak.

¿Nere chapelak zer eguin ote du? an guelditu da nonbait jia ia joan naiz ni billa! eta berri berria zan; baserritarren batek dauka suertia, ¿kankallu arrek jasoko ote du? bai nai badu, eta au dena nere gorreri char onengatik, au kentziagatik emango nituke *Rochillen* diru guztiak (bañan noriak ez).

Makiña bat aldetara saiatu naiz gorreri au kentzen ote detan eta alperrik. Beñ atso batek esan ziran garrondoan enplasto guri bat jartzeko ark aterako zitala eta eguia, atera ziran larru guztia gorrerien *partez*.

Bestealpargaterobaten koñata begui-oker batek esan ziran, oso fede aundia zubela eta piper errien kiak edo bañuak artzeko, jartu

— 37 —

*Pachi*.—Zoazte bada eta zer eguin badakizute, laister baniatorrek ni ere. (*jendeari*) Nik ez dakit emen zer pasatzen dan, guero ta jende aldrebezo dabil inguruan; len jakiñ degu On Jose Antonio bañuechekua, gorra, zilipurdika erriora erori dala, eta ia ituan atera dutela; or berriz badabill ingueles alako bat, erua dirudi, baztarrak miratzen dabill, eta lotsagabiago da... *¡rau!* languille tartean igual sartzen da ogui koskorra aora bezela, jori dek erremienta! ara, bera onera dator, zer bear otedu; deskuidatzen bada ja zer begui ondokua eramango duen!

## Seigarren irudia

VI

PACHI ta JORJE

*Jorje*.—¡Chist, chist!

*Pachi*.—(ez aitu *papierian*) ¡Eju... eju!

*Jorje*.—¡Chist... chist... chist!

*Pachi*.—(eskuakin *pechua joaz*) ¿Mi deiñuar?

*Jorje*.—Bai.

*Pachi*.—¿Oi? euskeraz, ¿zer da beorri, *Ingueles euskalduna*?

*Jorje*.—Ez, Euskaldun inguelesa.

*Pachi*.—¿Dena bat ez alda?

*Jorje*.—Ez, ni naiz euskaldun jaio, azi, eta guero inguelestua, bañan badira ingueles euskaldunak, au da, an jaio eta guero euskeraz ika-

askotako osasuna Jaungoikoak eman dezaiola orlako obra ederrakin apaindu dezan gure Euskal-Erri maitea.

ENRIKE ELIZECHEA

## BERMEOTIK

Agorrillaren 9-an 1903-an

IBAIZABAL-en irakurri dot zelan Errenterian logratu dabeen igaztik onera, erderaz eguiten zan sermoia euskeraz eguita.

Ba Bermion ezta ezerehu bere lo-graten; parrokia bi dagoz, da bietan, ezta Ebanjeliuma baino eguin euske-raz pasa dan domekan. Ama Birjiña ta San Roken bederatzi urrenak da-biz, da guztia da erdere.

Lengo kartan ipiñi neutsanez Ber-mioko arrantzaleak erdal-errietatik dabizala, orregaitik erdera jakingo dabeela guertatu direan jenteak eta erderaz eguiten daue; baia arek eche-ra ondiño etorri eztiran leguez elissa-ra ezta inor joaten, euskaldunak er-deraz eztatielelako, ta erdaldunak ikusten dodaz elizpean elizara barik neskattillak koruan kantaten asi arte; orduan bai ariñ barrura, lotu (guel-ditu edo issildu) korua ta atzera eliz-pera... (1) jau da erdal-zaleen debozi-nua!

Komentuko elizpean egon da kar-tel bat joan dan illaren 27-an ipinita Porsinkulako puntziñuan ganean, iru bider irakurri dot, eta iruretan

(1) Bapo da or'aset, ta orrel' edor eguitarren eguin erderaz elizako gauzak? Elizea teatrotzat artu dabe?—IBAIZABAL.

zer esan gura izan daben ezin aditu izan dot. Beste elizetan onen antzeko erderazkoak dira.

Domeka gaubean egon dira arguie-ra edo *ilumiñaziñoak* erri guztian Aita-Santuagaitik; letrero bi egon dira, bat erderaz komentuan, beste bat euskeraz Batzokian. Asko gueia-go ipiñiko neuke euskera ta erderean ganean erri onetan, baiña albistari chikia daukagu euskaldunak, eta le-kuagaz kontu endi bear degu.

Agur beste bat arte.

AKULU-BI.

## ALBISTAK

Bartzelonako albistarietan irakur-ten dogunez urte ta erdiko epean, 160.000 arimaz guichitu eida uria.

Guichikera au ezta ill direalako, alde eguin dabeelako baino. Beti da-go an gueraldia (*huelga*) ta matrakea; ta lantegui-nagusi askok, euren on-dasuna al daben moduan altzau, ta badoaz andik egunik egunera; ta lan-guilleak bere bai asko joaten dira, bada lanik eguin barik dagoz erdie-tan, languilleen aguintari jarri direa-nak alanche gura dabeelako. Ezagun da eurak lan asko barik jaten da-beela oguia!

Orretara badoaz, (ta zuzentzeko ichurarik ezta aguiari) ondatu bear dabe Bartzelona uri biziguiña ta lan-guillea. Eta anche leguez abiatu da jentea leku askotan, ta bardin onda-tuko dabeez baztarrak. Guero izango da negarra ta damua, gauzak zuzen-biderik eztaukenean.

## IZKIRIMIRIAK

Lengo egun baten ebilzan Duran-goko burdinbidearen inguruan Ber-garako mutiko bi Bilbon bizi direa-nak, eta bata esan eutsan besteari burdinbidea ikusi orduko:

—I, ni Bergaratik Bilbora trenian etorri nitzanian, eche bat erreta iku-si nuan.

Besteak erantzun eutsan orduan:

—[Erreta, erreta!... [Ori dek gauza! Erreta echiak edozeñek ikusten ditu, baña eztekala ikusi oraindik eche bat egosita?

## IGARKIZUNAK

Baserritar bat joan zan merkatura otarre bat bete arrautzekiñ saltzeko asmoan; aguertu zitzaion erostun bat non erosi ziozkan zeramatzkien erdiak eta arrautz erdi bat gueiago (1); aguertzen da bigarren erostuna ta onek artzen diozka guertatu zaiz-kanen erdiak eta arrautz erdi bat gueiago; azaltzen da irugarren eros-tuna ta onek ere erosten diozka gue-ratu zaizkanen erdiak eta beste arrautz erdi bat gueiago; azkenez, azaltzen da laugarrena ta onek ere badaramazki dauden erdiak eta bes-te arrautz erdi bat; eta oraindik ere guertatzen zaizkio beste sei arrautz saltzeko. Zenbat arrautzekin joan zan merkatura?

LEZOKO L. K-K.

Lengo astekoaren erabagnia: 119 sagar.

Bialdu dabe: Bergarako Jose Azur-

(1) Guizonak ala erdititzeko arrautz egosiak izango ziran noski.

mendik, Luis Eleizalde, eta Grego-rio Sasieta; Mendatako Mamertak; Arechabaletako Errekalde; Donos-tiako Jose M. Azkue; Ollargan miñe-tako languille Praisku Urrutikoe-cheak; *Navalcarnero*-ko Artozalek; Bilboko Emilia Bengoa neskattilleak, Abikoak, Fermin Ibarluzeak, Poli-karpo Barrenak eta Uribe-Echeba-riak. Onek guztioz 119 kopuru edo numeroa bialdu deuskue.

*Oirenpa* derichon batek eta *Bol-drok*, gogoan euki barik neskattilleak euki leiken indarra, beste kopuru edo *numero* asko bialdu dabe. Oiren-pak, bertso politetan esaten dau era-baguia, baña lekuriñ *ezagaitik* ezto-guz jartzen. Boldro, sartu da mate-matiketan, da bete dauz iru edo lau paper lauren; lekua enkita bere, ez gunekez ipiñiko, bada *multiple*, *co-ciente*, *resto*, ta orretariko berbak, bere modura, euskeraz ipiñi dauz, da eguin dau saltza bat... jizuga-riak... parkatu, Boldro, matematikak gueldika ta kontu andiaz sartu bear dira euskeran, ez arrapaladan.

Bakarrik ipiñiko dogu soil-soilik zelan aurkitu dituen berak kopuru edo numero orrek: Diaskitu edo ugaldu edo *multiplikatu* 60, urrengo erreskan dagozan kopuruakaz: 2, 9, 16, 23,....; ataraten dauz 120, 540, 960, 1380,....; kopuru onei bata kendu ta guertatzen jakoz onek: 119, 539, 959, 1379, ta abar. Onechek dira, Oiren-pak eta Boldrok aurkiturikoak.

Baia len esan doguna, *problema* edo aterakizunaren baldintasunen artean da bat Josepa Pagalotzakoa-ren indarra, ta uste dogu neskattilla mardula izan arren 539 sagar ezin izango dituela eroan, ta guichiago 959 ta 1379 ta abar.

LA EDITORIAL VISCAYA derichon moldaguitasun Gran Via, 26 eta Ledesma, 15.

— 38 —

siak; aietan bat probintzi ontan askok eza-gutzen duena da, oso jakintsua, bein edo bein arren izena entzungo zenuen zuk ere.

Pachi.—Eta nola du bada izena?

Jorje.—Dongson.

Pachi.—Bai jauna, aditzera badegu, eta aren izkri-buak ere irakurri izan ditugu.

(Lengo languilleak pasatsen dira)

Lang. 1.<sup>o</sup>—Oi! beguira Pachi inguelesa zurruputzen.

Lang. 2.<sup>o</sup>—E...e! ematititik.

Lang. 3.<sup>o</sup>—Ori aparejua konprenditzen al diok?

Lang. 4.<sup>o</sup>—Aizak i, zurrutin klai guazen. (joaten dira)

Pachi.—Gustua da beorrekin egoten bañan lanera joan bear det.

Jorje.—Ichogon zazu, gauza batzuek erantzun arte.

Pachi.—Aguro ibilli bada.

Jorje.—Nongua zera?

Pachi.—Lasartearra.

Jorje.—Aspaldian ari al zera emen lanean?

Pachi.—Bai jauna, lau urtia.

Jorje.—Zuen artian ez alda donostiarrik?

Pachi.—Orain ez, bañan len bazan oso zelebre bat nere lagunik maitiena, amaika chiki erdi al-karrekin erantakoak, bañan badira iru urte emendik joan zala (jendeari) onek zer jakiñ bear du kartzelan dala?

Jorje.—Eta nora joan zan?

Pachi.—Ori berak daki... ipalazioen batera!

Jorje.—Zer, suertia eguin al du?

Pachi.—Bai, izugarria; onezkero makiña bat galtze-ta badu arrek, eta otorduen kuidadorik ez.

— 39 —

Jorje.—Eta nola zuben izena?

Pachi.—Bissente.

Jorje.—Bissente? (ontan languille bat azaldu ta dei-tzen du).

Lang.—Pachi, kapatazak aguro joateko, bestela egun erdia kobratuko dikala.

Pachi.—Barkatu beza, deitzen ditet eta banua.

Jorje.—Guizona, piska batian.

Pachi.—Adio, adio (joanaz).

Jorje.—Eta nola zuen apellidua?

Pachi.—Guero esango dizkat kontu batzuek (joa-len da).

Jorje.—Bissente... laguna... donostiarra... selebria... ori, ori izango da, emendik aurrerako azta-rranak arkituko ditut ilastima! es bazioten deitu lanera; onen onenian joan da, mutill au oso gustatzen zait, nuan ea beste zerbait biltzen oten detan (joaten da).

## Zazpi-garren irudia.

VII

ON JOSE ANTONIO (etorzen da buru utsik)

Ou J.—Gaur bai gustora jango detala, guchienaz iru legua eguin ditut oñez, bai ederki korritu ere aspaldiko partez, nai eztetala, gogora-tuta ere sarrara pasatzen zait korputz guz-tian.

Seguro ote gaude?... (atzera beguira) bada goizetik joan naiz bidezabal aldera bazta-